

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА
СОЦІОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра соціології управління та соціальної роботи

Пояснювальна записка

до бакалаврської роботи

на тему

**«НАПРЯМКИ ДІЯЛЬНОСТІ НЕДЕРЖАВНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ЩОДО
ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ»**

Виконала: студентка 4 курсу групи СР-45
першого (бакалаврського) рівня освіти
спеціальності 231 Соціальна робота
Краснова А. А.

Керівник: Плахова О. М., кандидат
соціологічних наук, доцент закладу
вищої освіти кафедри соціології
управління та соціальної роботи

Рецензент: Рущенко І. П., доктор
соціологічних наук, професор кафедри
прикладної соціології та соціальних
комунікацій

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. РОЗВИТОК НЕДЕРЖАВНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ В УКРАЇНІ	7
1.1 Історія становлення недержавних організацій в Україні	7
1.2 Проблеми та тенденції розвитку недержавних організацій в Україні	12
Висновки до розділу 1	19
РОЗДІЛ 2. РОЛЬ НЕДЕРЖАВНИХ ІНСТИТУТІВ У ПРОЦЕСАХ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ	21
2.1 Проблеми ВПО в Україні	21
2.2 Приклади діяльності недержавних організацій щодо підтримки ВПО в Україні	25
Висновки до розділу 2	31
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ РЕСУРСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА КООРДИНАЦІЯ ВЗАЄМОДІЇ НЕДЕРЖАВНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ВИРІШЕННІ ПРОБЛЕМ ВПО	33
3.1 Потреби та проблеми недержавних організацій в умовах війни	33
3.2 Рекомендації щодо роботи недержавних організацій у вирішенні проблем ВПО в Україні	41
Висновки до розділу 3	48
ВИСНОВКИ	50
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	52

ВСТУП

Тема бакалаврської роботи є дуже актуальною і важливою в контексті сучасних викликів і подій в країні. В останні роки Україна стикається з внутрішньою кризою, спричиненою спочатку воєнними подіями на сході України, а потім і повномасштабним вторгненням. Це призвело до значного збільшення кількості людей, які змушені шукати притулок і допомогу всередині країни. За даними Міністерства соціальної політики України кількість офіційно зареєстрованих внутрішньо переміщених осіб в країні на кінець 2023 року сягала 4,9 млн осіб. З них 1 051 169 неповнолітніх офіційно зареєстровані як внутрішньо переміщені особи [18].

Основними труднощами внутрішньо переміщених осіб, як правило, є наступні: відсутність житла (тимчасового або постійного), нестача матеріальних засобів для існування, проблеми в оформленні реєстрації та відновлення документів, складність у працевлаштуванні, психологічні проблеми тощо.

Така велика кількість внутрішньо переміщених осіб та їх проблеми, які потребують своєчасного й ефективного реагування з боку держави та органів місцевого самоврядування, спричиняє значне навантаження як на державний сектор та органи місцевого самоврядування, так і недержавні організації. Держава є найпотужнішим інститутом, що здійснює політику стосовно внутрішньо переміщених осіб. Вона має великий арсенал інструментів, завдяки яким можна досягати тих чи інших цілей. Державні установи змогли забезпечити права внутрішньо переміщених осіб у сферах майна, культури та освіти, врегулювати деякі процесуальні питання та надати мінімальний пакет прав і засобів для самореалізації на нових місцях проживання. Зокрема, запроваджено надання допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам, здійснюються основні соціальні виплати та надаються соціальні послуги відповідно до чинного законодавства України за фактичним місцем

проживання чи перебування. Програма житлових субсидій, спрощена для полегшення доступу внутрішньо переміщеним особам, залишається ключовим механізмом соціального захисту під час оплати житлово-комунальних послуг. Однак ресурсів державного сектору при такому навантаженні об'єктивно не вистачає. Діяльність недержавних організацій стає ключовою для надання гуманітарної допомоги та підтримки цій вразливій групі населення. Недержавний сектор швидше адаптується до змін у соціальній політиці та потребах громадян, забезпечуючи ефективнішу роботу з клієнтами. Тому необхідно більше використовувати потенціал третього сектору, до якого відносяться благодійні, громадські, релігійні та волонтерські організації.

Висока потреба в гуманітарній допомозі та соціальній підтримці для внутрішньо переміщених осіб створює важливий контекст для дослідження ролі недержавних організацій у забезпеченні основних потреб і прав цієї категорії населення. Таким чином, дана тема не тільки відображає нагострений соціальний контекст в Україні, але й відкриває можливості для розробки ефективних стратегій та практик взаємодії між різними суб'єктами для поліпшення життєвого рівня внутрішньо переміщених осіб.

Розвиток недержавного сектору у сфері надання соціальних послуг вивчали такі автори, як Т. Семигіна, Л. Сідельнік, Л. Паливода та О. Кікоть. В. Новіков досліджував тему недержавних організацій і соціального розвитку, а В. Звонар аналізував перспективи активізації діяльності громадських організацій в Україні. Вагомий науковий та практичний внесок у розвиток соціальних послуг у «третьому секторі» зробив Український фонд соціальних інвестицій (УФСІ).

Об'єктом бакалаврської роботи є діяльність недержавних організацій в Україні.

Предметом бакалаврської роботи є напрямки діяльності недержавних організацій з внутрішньо переміщеними особами в Україні.

Мета бакалаврської роботи: проаналізувати напрями діяльності недержавних організацій з надання допомоги внутрішньо переміщеним особам та виокремити проблеми для розробки рекомендацій щодо поліпшення їх роботи.

Завдання бакалаврської роботи:

1. Дослідити історію становлення недержавних організацій в Україні
2. Проаналізувати проблеми та тенденції розвитку недержавних організацій в Україні
3. З'ясувати проблеми ВПО в Україні
4. Навести приклади діяльності недержавних організацій щодо підтримки ВПО в Україні
5. Проаналізувати потреби та проблеми недержавних організацій в умовах війни
6. Надати рекомендації щодо роботи недержавних організацій у вирішенні проблем ВПО в Україні
7. Проаналізувати особливості поточного стану недержавних організацій в умовах війни щодо підтримки ВПО
8. Визначити роль недержавних організацій у відбудові країни у повоєнний час, надаючи підтримку ВПО.

Теоретична значущість дослідження даної теми включає:

- з'ясування ролі недержавного сектору у вирішенні соціально значущих проблем;
- розширення теоретичного розуміння внутрішнього переміщення;
- виділення ключових принципів взаємодії внутрішньо переміщених осіб та недержавних організацій.

Стосовно практичної значущості варто зазначити наступні аспекти:

- покращення стратегій допомоги внутрішньо переміщеним особам;

- оптимізація ресурсів та координація взаємодії недержавних організацій у вирішенні проблем внутрішньо переміщених осіб;
- визначення ефективних моделей партнерства державного та недержавного сектору у вирішенні проблем внутрішньо переміщених осіб.

Отже, дослідження теми бакалаврської роботи має значущість як для розвитку теоретичного розуміння проблем внутрішньо переміщених осіб, так і для практичного впровадження стратегій та заходів для поліпшення їхньої життєдіяльності.

РОЗДІЛ 1. РОЗВИТОК НЕДЕРЖАВНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ В УКРАЇНІ

1.1 Історія становлення недержавних організацій в Україні

Розвиток історії становлення недержавних організацій (НДО) в Україні представляє собою складний процес, який привертає увагу науковців та вивчається з точки зору їхнього розвитку. Цей процес почався ще в давні часи, але найактивніший період формування та розвитку недержавних організацій в Україні припадає на другу половину 19 століття та 20 століття. У такому випадку, виокремлюють декілька етапів становлення недержавних організацій в Україні, а саме 19 століття, міжвоєнний період, після Другої світової війни та сучасність (після 1991 року).

19 століття

У другій половині 19 століття в Україні почали активно виникати громадські об'єднання та благодійні організації. Це було пов'язано з розвитком громадянського суспільства під час реформ Австро-Угорської імперії та Російської імперії. Багато з цих організацій мали на меті підтримку освіти, культури, та благодійність. Виникли організації, що сприяли розвитку української мови, культури та національної самосвідомості. Громадські організації активно виступали за політичні та громадянські права, визнання української нації.

Міжвоєнний період

Після Першої світової війни та складного періоду відновлення влади в Україні, громадські об'єднання брали активну участь у створенні УНР (Української Народної Республіки). Проте, в 1920-1930-х роках, за радянської влади, було припинено діяльність багатьох незалежних

громадських організацій через те, що їх було розпущено або піддано репресіям.

Після Другої світової війни

Після визволення від нацистської окупації та сталінського періоду репресій, почалося поновлення громадської активності. Виникали нові різноманітні громадські об'єднання, зокрема ті організації, що спрямовані на розвиток культури, науки, освіти та громадянського суспільства. Наприклад, можна навести такі організації: Національна спілка митців України, Українська спілка письменників, Комітет захисту культурної спадщини України, Хельсінська група правозахисників, Інститут історії України Національної академії наук України, Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка Національної академії наук України, Товариство «Просвіта», Українське товариство охорони природи та збереження пам'яток історії та культури, Спілка визволення України, Культурно-освітнє товариство ім. Тараса Шевченка.

Сучасність (після 1991 року)

Після отримання Україною незалежності в 1991 році, громадянське суспільство розквітло та отримало можливість для нових незалежних громадських організацій і вільного розвитку. З'явилися організації, спрямовані на захист прав людини, розвиток демократії, громадський активізм, культурний розвиток і охорону природи. З того часу в Україні виникло багато недержавних організацій, що працюють у різних сферах – від захисту прав людини та розвитку громадянського суспільства до екології, культури та освіти. Недержавні організації відіграють важливу роль у формуванні громадянського суспільства та сприяють вирішенню соціальних проблем.

Ці періоди в історії становлення недержавних організацій в Україні відображають динаміку розвитку громадянського суспільства та важливі етапи їхньої історії. Незважаючи на позитивні зрушення, багато недержавних організацій в Україні також стикаються з рядом проблем, таких як

недостатнє фінансування та бюрократичні перешкоди, що може обмежувати їхню діяльність. Існують виклики пов'язані з розумінням та визнанням ролі недержавних організацій в суспільстві, а також їхнім впливом на прийняття рішень.

Сучасний період розвитку недержавних організацій в Україні є періодом важливих змін та активної участі громадян у громадському житті. Варто зазначити наступні складові, які це характеризують:

1) роль в розвитку громадянського суспільства – недержавні організації в Україні відіграють ключову роль у розвитку громадянського суспільства, сприяючи активізації громадянської участі та формуванню громадянської ідентичності;

2) захист прав людини – багато недержавних організацій фокусуються на захисті прав людини, в тому числі захисті прав менших груп, боротьбі з дискримінацією та сприянні створенню рівних умов для всіх громадян;

3) громадський активізм – організації активно сприяють громадському активізму, проводять протести, кампанії та інші заходи для впливу на прийняття рішень державними структурами;

4) розвиток галузей культури і освіти – недержавні культурні та освітні організації сприяють розвитку та збереженню національної спадщини, організують заходи для підтримки мистецтва та розвитку освіти в країні;

5) сприяння розвитку громадського сектору – організації допомагають у створенні та розвитку неприбуткових організацій, а також надають їм консультації та підтримку;

6) екологічні та гуманітарні ініціативи – організації активно працюють у сфері охорони природи та взаємодопомоги в екстремальних ситуаціях, надаючи гуманітарну допомогу;

7) міжнародна співпраця – недержавні організації активно співпрацюють із міжнародними партнерами, обмінюючись досвідом та отримуючи підтримку для реалізації своїх проєктів;

8) інформаційна та технологічна діяльність – організації використовують інноваційні підходи та інформаційні технології для залучення уваги до своїх ініціатив, забезпечуючи ефективний обмін інформацією.

Для розуміння варто розглянути декілька визначень недержавних організацій [15]. Ці терміни часто використовуються взаємозамінно, і вони можуть поєднуватися залежно від конкретної місії та завдань конкретної організації.

Недержавна організація (НДО) – це незалежна, самостійна організація, яка не є частиною державної структури і не має прибуткової мети. Її ціль та завдання можуть бути спрямовані на вирішення соціальних, екологічних, культурних, гуманітарних або інших проблем. Вона зазвичай формується групою людей, які об'єднуються навколо спільної місії або цілі.

Неприбуткова організація – це форма НДО, яка не переслідує отримання прибутку для своїх учасників чи засновників. Будь-які здобутки, отримані цією організацією, спрямовуються на розвиток та виконання її місії.

Громадська організація – це форма НДО, яка об'єднує громадян для спільної діяльності у сфері громадянського суспільства. Її мета – впливати на соціальні, економічні чи політичні процеси на користь громади.

Благодійна організація – це НДО, яка здійснює благодійну діяльність, тобто збирає кошти чи надає допомогу для вирішення конкретних соціальних, медичних, освітніх або інших потреб.

Волонтерська організація – це НДО, що має на меті координацію та підтримку волонтерської діяльності, надання допомоги безоплатно та без матеріальної винагороди.

Інтернаціональна організація – це НДО, яка співпрацює та взаємодіє з іншими країнами чи міжнародними організаціями для реалізації спільних місій та проєктів.

Недержавні організації (НДО) можуть бути дуже різноманітними, і їхні види можна класифікувати за різними критеріями. Далі наведено деякі основні типи НДО в залежності від їхньої спрямованості та діяльності:

1. Гуманітарні та соціальні організації

Благодійні фонди – збирають кошти для благодійних цілей та надають фінансову допомогу особам чи групам у непростих життєвих обставинах.

Соціальні служби – надають соціальну допомогу, реабілітацію та консультації для вразливих груп населення.

2. Організації у галузі прав та правозахисту

Правозахисні організації – борються за права та свободи громадян, надають правову допомогу, виступають проти порушень прав людини.

Громадянські рухи – об'єднують громадян для виступу за політичні, соціальні чи екологічні зміни.

3. Організації у галузі освіти та науки

Освітні фонди та агенції – розвивають освітні програми, надають стипендії, підтримують доступ до освіти.

Наукові та дослідницькі центри – здійснюють наукові дослідження, сприяють розвитку науки та технологій.

4. Екологічні та природозбережувальні організації

Екологічні групи – захищають природу, ведуть кампанії з екологічного освітлення та сталого розвитку.

5. Медичні та гуманітарні організації

Медичні місії – надають медичну допомогу в країнах чи регіонах, які потребують термінової допомоги під час кризи чи катастрофи.

Гуманітарні організації – допомагають постраждалим від природних катастроф, конфліктів чи бідності.

6. Релігійні та міжрелігійні організації

Церковні місії – здійснюють діяльність в релігійних справах, а також надають допомогу громадянам у різних аспектах їхнього життя.

7. Волонтерські та молодіжні організації

Молодіжні рухи та організації – спрямовані на активізацію молодіжного середовища, надання освітніх та розважальних послуг, залучення до волонтерської діяльності.

Недержавні організації в Україні займаються різноманітною діяльністю в різних сферах. Далі представлено декілька популярних видів діяльності, які вони можуть включати:

- права людини та громадянські свободи (багато НДО працюють на захист прав і свобод громадян, боротьбу з дискримінацією, підвищення правової культури та забезпечення доступу до правосуддя);
- соціальні питання (недержавні організації активно працюють у сферах соціального захисту, підтримки вразливих груп населення, надання допомоги у боротьбі з бідністю та бездомністю);
- освіта (велика кількість НДО зосереджена на розвитку освіти, підвищенні кваліфікації та забезпеченні доступу до освіти для всіх верств населення);
- охорона здоров'я (організації можуть здійснювати проекти та програми, спрямовані на підвищення медичного обслуговування, профілактику захворювань, розробку програм репродуктивного здоров'я та боротьбу зі спалахами хвороб);
- екологія та охорона навколишнього середовища (багато НДО зосереджені на проблемах охорони природи, боротьбі із забрудненням, підтримці сталого розвитку та екологічній освіті).

1.2 Проблеми та тенденції розвитку недержавних організацій в Україні

Громадянське суспільство є невід'ємною складовою будь-якої демократичної країни, де влада поважає та захищає права та інтереси громадян, їх гідність і свободу, та дослухається до громадської думки. Україна, також як і багато інших країн, прагне розвивати громадянське суспільство як основу сталого та прогресивного розвитку.

Третій сектор, який складається з недержавних організацій (НДО), є важливим інструментом у будівництві громадянського суспільства. Недержавні організації – це організації, які не входять до складу державних структур. Вони працюють на благо суспільства, не переслідуючи комерційних цілей, а замість цього спрямовують свою діяльність на задоволення громадських потреб та вирішення соціальних проблем. Такі організації можуть бути громадськими або благодійними, і вони створюються з метою служіння громадським інтересам та здійснення соціальних ініціатив.

У статутах громадських організацій та благодійних фондів зазвичай зазначено основні напрямки їх діяльності. Серед найбільш типових видів діяльності вітчизняних неприбуткових організацій можна виділити захист прав та інтересів конкретних соціальних груп людей; лобіювання і вплив на формування громадської думки та законодавчого процесу; проведення тренінгів, семінарів, конференцій та надання консультацій з різних сфер діяльності; професійна просвітницька робота та поширення інформації серед населення; вирішення соціальних питань та допомога у врегулюванні соціальних конфліктів; освітня діяльність, спрямована на підвищення рівня освіти та культури серед населення. Ці види діяльності відображають різноманітні аспекти соціальної, культурної та правозахисної роботи, що здійснюються громадськими організаціями та благодійними фондами в Україні.

Незважаючи на зростання активності недержавних організацій в Україні, більшість з них мають певні складнощі. Розвиток НДО в Україні, як

і в багатьох інших країнах, залежить від різних факторів і може зустрічати різні проблеми. До одних з найбільш поширених проблем, з якими можуть стикатися НДО в Україні належать [33, с. 23]:

1. Фінансування: однією з найбільших проблем є обмежений доступ до фінансування. Багато НДО стикаються з нестачею коштів для здійснення своїх проєктів та програм.

2. Політичний тиск: Україна, як і багато інших країн, має складну політичну ситуацію. НДО можуть зазнавати тиску з боку уряду або політичних сил, що ускладнює їхню роботу та розвиток.

3. Недостатнє законодавство та регулювання: деякі НДО стикаються з недосконалим законодавством та неефективним регулюванням щодо їхньої діяльності, що ускладнює їхню роботу та розвиток.

4. Відсутність професійного управління: багато недержавних організацій можуть мати обмежені ресурси для найму кваліфікованих фахівців з управління та розвитку, що ускладнює їхню ефективність та здатність до розвитку.

5. Низька громадська підтримка: у деяких випадках НДО стикаються з відсутністю підтримки та інтересу з боку громадськості, що ускладнює їхню роботу та здатність до розвитку.

6. Відсутність інфраструктури та ресурсів: у ряді випадків, особливо у віддалених регіонах, може бути обмежений доступ до необхідної інфраструктури та ресурсів для розвитку НДО.

Ці проблеми ускладнюють розвиток недержавних організацій в Україні, але багато з них активно працюють над тим, щоб знайти рішення на рівні законодавства, фінансування та громадської підтримки, щоб забезпечити свій розвиток та вплив на суспільство.

В умовах трансформаційних процесів, політичної та соціальної нестабільності в Україні, враховуючи військовий стан, а також прагнення приєднатися до Європейського Союзу, важливо формувати сильні і відповідальні інституції громадянського суспільства. Громадські організації,

які є його основою, відіграють ключову роль у цьому процесі. Вони сприяють інституціоналізації суспільних інтересів та виступають посередниками між громадою і державою. Громадські організації створюють умови для розвитку громадських ініціатив і покращення якості життя населення. Їхня мета полягає у досягненні різних соціальних, благодійних, культурних, освітніх, наукових цілей, а також у захисті прав і інтересів громадян, розвитку спорту та фізичної культури, задоволенні духовних та інших нематеріальних потреб. У підсумку, це визначається як спроба побудувати більш гармонійне та розвинене суспільство через активну участь і вплив громадських організацій на соціальний розвиток.

У сучасній науковій дискусії існує різноманіття підходів до визначення поняття «громадська організація» [4]. Узагальнене визначення такої організації може бути сформульоване як добровільне, незалежне, неприбуткове об'єднання громадян, що ґрунтується на спільності інтересів своїх членів і має на меті досягнення соціально значущих цілей, захист інтересів та вирішення гострих соціальних проблем суспільства, громад, соціальних груп та окремих осіб.

Мережа громадських організацій різного спрямування традиційно розглядається як одна з ознак демократичного суспільства. За офіційними даними, кількість зареєстрованих громадських організацій в Україні постійно зростає (102 625 станом на січень 2023 р.). Львівська, Одеська, Закарпатська, Харківська, Дніпропетровська, Миколаївська та Запорізька області в Україні є лідерами за кількістю зареєстрованих громадських організацій.

Згідно з даними Державної служби статистики, в Україні функціонують різноманітні громадські організації, які за своєю діяльністю орієнтовані на оздоровлення та фізкультурно-спортивний розвиток, професійну спрямованість, молодіжні ініціативи, освітні та культурно-виховні програми, а також на підтримку ветеранів та інвалідів [9]. Цей розподіл діяльності громадських організацій відповідає структурі неурядових

організацій в Європі, що свідчить про схожість тенденцій у розвитку громадянського суспільства між Україною та країнами Європи [35, с. 263].

Громадські організації зосереджуються на вирішенні різноманітних проблем, серед яких особливо актуальними є: наслідки конфліктів, що становить 48% від загального обсягу проблем; створення ефективного та прозорого місцевого самоврядування, яке зафіксоване на рівні 46%; адаптація переселенців до нових умов, що становить 42% проблем; підтримка місцевих громад, яка є проблемою для 28% громадських організацій; забезпечення соціального захисту, надання допомоги вразливим верствам суспільства (26%); боротьба з домашнім насильством та гендерною нерівністю, що становить 25% від загальної кількості проблем. Це лише деякі з пріоритетних напрямів діяльності громадських організацій, які відображають нагальні соціальні та політичні виклики в сучасному суспільстві.

У структурі бюджету українських громадських організацій допомога від міжнародних донорських організацій має велике значення. За результатами дослідження «НДО у зовнішньому середовищі: організаційні проблеми та можливості розвитку» [21], більше половини організацій отримують від них грантову допомогу для здійснення власних проєктів. Серед найбільш активних донорських організацій, які надають гранти громадським організаціям в Україні, варто згадати такі: Програма розвитку ООН, Агентство США з міжнародного розвитку (USAID), Європейський Союз, Фонд «Відродження», ЮНІСЕФ, Німецьке товариство з міжнародного співробітництва (GIZ), Посольство Великобританії, Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (UNCHR), Міжнародна організація з міграції, Посольство Нідерландів, Міжнародний Червоний Хрест, Агентство Канади з міжнародного розвитку (CIDA) та інші. Ці організації сприяють розвитку громадянського суспільства в Україні, фінансуючи різноманітні проєкти та ініціативи, спрямовані на вирішення соціальних, економічних та політичних проблем [21, с. 18].

Цікаві дані вказують на залежність членства в різних типах громадських об'єднань від вікових груп. Респонденти віком понад 60 років частіше є членами релігійних об'єднань, приблизно 4,2% з них належать до цього типу організацій. Молодь віком від 18 до 29 років активніше бере участь у діяльності громадських організацій, принаймні 4% молодих респондентів порівняно з 1,5% серед старших респондентів є членами таких організацій. Люди середнього віку частіше вступають у профспілки, що є для них типовим. Ці дані відображають різноманітні інтереси та потреби різних вікових груп в суспільних об'єднаннях і свідчать про різноманітність досвіду та соціокультурних впливів на участь у громадських ініціативах [8].

Серед основних причин, чому люди не беруть участі в діяльності громадських організацій, є: нестача часу та/або мотивації для такої участі; недовіра в ефективність цих заходів; переконання, що вирішенням проблем повинна займатися держава [25]. Однак, в Україні волонтерство є поширеною практикою, навіть на фоні невеликого рівня участі громадян у діяльності громадських організацій. Це свідчить про те, що показник членства в громадських організаціях не повністю відображає характер та ступінь громадської участі. Участь у волонтерських програмах і акціях може бути ефективним способом виявлення громадянської активності та впливу на ситуацію в країні [35, с. 268–269].

Отже, до головних тенденцій розвитку громадських організацій в Україні з 2014 року до теперішнього часу можна віднести:

1. Зростання кількості зареєстрованих громадських організацій, що свідчить про збільшення інтересу громадян до участі в різноманітних ініціативах та проектах.

2. Збільшення кількості громадських організацій, спрямованих на вирішення проблем військовослужбовців, внутрішньо переміщених осіб та постраждалих від війни в Україні, що відображає актуальність цих питань у суспільстві.

3. Збільшення обсягів фінансування громадських організацій за рахунок надходжень від міжнародних благодійних організацій-донорів, що вказує на підтримку з боку міжнародного співтовариства.

4. Поширення практик волонтерської діяльності серед населення України, що демонструє високий рівень громадянської активності та готовність допомагати співвітчизникам у складних ситуаціях.

5. Зростання довіри населення України до діяльності волонтерів та громадських організацій, що свідчить про важливість та релевантність їхньої роботи у суспільстві.

Ці тенденції вказують на поступовий розвиток громадянського суспільства в Україні та на зростання його впливу на різні сфери життя країни. Окрім цього, сучасні події, які пов'язані з війною, мають значний вплив на розвиток недержавних організацій (НДО) в Україні. Це проявляється в декількох аспектах:

- гуманітарна допомога – війна створює гострі гуманітарні потреби серед населення. НДО активно працюють над збором гуманітарної допомоги, медичного обладнання, забезпеченням життєво важливих ресурсів та підтримки внутрішньо переміщених осіб (ВПО) і біженців.

- права людини та громадянське суспільство – війна може призводити до порушення прав людини та основних свобод. НДО в Україні відіграють важливу роль у захисті прав та свобод громадян, моніторингу порушень прав людини, наданні юридичної допомоги та підтримці жертв війни.

- розвиток громадянського суспільства – війна зміцнює громадянське суспільство, змушуючи людей об'єднуватися для спільних цілей та відстоювання своїх прав. НДО активно залучають громадян до участі в громадських ініціативах, волонтерській роботі та сприяють розвитку громадянського активізму.

- розвиток інфраструктури та соціальних програм – недержавні організації також можуть займатися розвитком інфраструктури в

постраждалих від війни районах, наданням соціальних послуг, реабілітацією для ветеранів та психологічною підтримкою для постраждалих осіб.

Таким чином, війна в Україні стимулює активну роль недержавних організацій у вирішенні гострих соціальних, економічних та гуманітарних проблем, що виникають внаслідок воєнних дій.

Висновки до розділу 1

Становлення недержавних організацій в Україні – це постійний процес, який відображає та впливає на соціально-економічний розвиток країни. НДО відіграють ключову роль у підтримці громадянського суспільства, захисті прав та інтересів громадян, а також сприяють створенню відкритого та демократичного суспільства.

Важливо відзначити, що багато організацій пройшли через різні етапи розвитку та зміни свого статусу протягом історії України. Багато з цих організацій здобули популярність і вплив на громадянське суспільство та культурний розвиток країни в цей період. Українські НДО в сучасний період відіграють важливу роль у будівництві демократичного суспільства, захисті прав громадян та розв'язанні соціальних проблем. Їхні зусилля спрямовані на створення більш справедливого та гуманного суспільства.

Україна потребує широкого залучення недержавних організацій для надання соціальних послуг. Для цього державі необхідно здійснити ряд заходів, що сприяють наближенню країни до стандартів європейського соціального простору. Ці заходи включають: 1) підтримку активного розвитку соціальних послуг у громаді з боку держави; 2) передачу частини функцій у сфері соціального обслуговування з держави на НДО; 3) збільшення обсягів замовлення соціальних послуг; 4) вирішення законодавчих проблем, що ускладнюють діяльність НДО, та удосконалення

правової бази; 5) використання міжнародного досвіду та моделей співпраці НДО з волонтерами.

РОЗДІЛ 2. РОЛЬ НЕДЕРЖАВНИХ ІНСТИТУТІВ У ПРОЦЕСАХ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

2.1 Проблеми ВПО в Україні

Внутрішньо переміщені особи – це особлива категорія людей, яка з року в рік з'являється дедалі частіше в різних країнах світу. Україна, на жаль, не стала винятком у цьому питанні. З 2014 року країна вела гібридну війну з Російською Федерацією, а в 2022 році розпочалося широкомасштабне вторгнення. Протягом цього періоду проблема з біженцями всередині країни набула великих масштабів. Згідно з даними спільних досліджень проєкту Brookings-LSE та програми «Право на Захист» (HIAS Україна), переселення почалися у березні 2014 року, і за рік офіційно зареєстрованих внутрішньо переміщених осіб стало понад мільйон [24]. Зараз в країні офіційно зареєстровано 4,9 мільйона внутрішньо переміщених осіб, з яких 60% – жінки і 40% – чоловіки. Кожний п'ятий серед зареєстрованих (21.6%) є дитиною віком до 18 років, так само як і особи старше 65 років. Війна змусила залишити свої домівки навіть 700 людей, які досягли віку 100 і більше років [13]. Однак посадовці вважають, що реальна кількість внутрішньо переміщених осіб є більшою, оскільки близько 2 мільйонів громадян, які були змушені переселитися, не зареєструвалися з різних причин [2].

Державні та громадські механізми, які були створені для регулювання сфери всебічного забезпечення внутрішньо переміщених осіб, продемонстрували вкрай низький рівень готовності до подібних ситуацій. Це призвело до прискореного процесу перебудови у галузі соціальної політики України.

Основними труднощами, з якими зіштовхуються внутрішньо переміщені особи, зазвичай є:

- відсутність житла (чи то тимчасового, чи постійного);
- нестача матеріальних засобів для існування;
- проблеми з оформленням реєстрації та відновленням документів;
- складнощі чи відсутність доступу до послуг соціального та правового характеру.

Згідно зі статтею 2 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», Україна здійснює всі можливі заходи, передбачені Конституцією та законами України, міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Ці заходи спрямовані на запобігання виникненню передумов для вимушеного внутрішнього переміщення осіб, захисту та забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб, а також створення умов для їх добровільного повернення до покинутого місця проживання або інтеграції за новим місцем проживання в Україні [28].

Для забезпечення допомоги внутрішньо переміщеним особам у нашій державі можна виділити дві категорії інститутів. Перша з них – державні інститути або органи влади. Держава в особі відповідних органів є найпотужнішим інститутом, який здійснює політику стосовно внутрішньо переміщених осіб. У неї є широкий арсенал інструментів для досягнення різних цілей. Держава несе відповідальність за свої дії або їх невиконання перед цими особами і повинна чітко спрямовувати всі свої зусилля на створення першочергових умов для задоволення їхніх потреб.

Другою категорією інститутів є недержавні організації, зокрема волонтерські групи. До них також входять міжнародні організації. Роль волонтерів завжди була не лише допоміжною, але й іноді провідною. Серед найбільших волонтерських організацій в Україні можна виокремити такі: «Станція Харків», «Допомога Дніпра», «7-а Лінія», «АК центр», «Фонд Ріната Ахметова», «Дім друзів», Благодійний фонд «Ксена», «Кримська

діаспора», «Відновлення. Схід», «Країна вільних людей» та інші. Їхня кількість і якість роботи свідчать, що український народ здатен згуртувати свої сили й організувати ефективну підтримку в часи, коли це дійсно необхідно.

Як вже було зазначено, проблема внутрішньо переміщених осіб становить серйозний виклик для багатьох країн у світі, включаючи Україну. Ці люди змушені залишати свої домівки через воєнні дії, конфлікти, природні катастрофи, переслідування та інші небезпеки. Вони потребують захисту, підтримки та доступу до основних життєвих потреб. Основні проблеми, з якими стикаються внутрішньо переміщені особи, включають:

1. Відсутність житла – багато переміщених осіб втрачають свої будинки та майно під час війни, конфліктів або катастроф.
2. Економічні труднощі – брак роботи та стабільних джерел доходу може призвести до економічної нерівності та бідності серед внутрішньо переміщених осіб.
3. Проблеми з документами – втрата особистих документів під час переміщення може ускладнити доступ до основних послуг та прав.
4. Обмежений доступ до освіти та охорони здоров'я – багато внутрішньо переміщених осіб мають обмежений доступ до освіти та медичних послуг.
5. Соціальна виключність – відчуття відокремленості та соціального відмовлення може поглиблювати страждання переміщених осіб.

Розв'язання цих проблем вимагає комплексного підходу, що включає належні правові та соціальні механізми, ефективну державну політику, а також активну роль громадських організацій та міжнародної спільноти.

Таким чином, основними видами волонтерської допомоги стали:

- 1) допомога в психологічній реабілітації;
- 2) допомога в пошуку роботи або надання роботи;
- 3) надання різноманітних товарів, включаючи продовольчі та непродовольчі;

- 4) допомога у наданні інформації та консультацій;
- 5) надання тимчасового притулку або житла;
- 6) організація гуртків та інших форм дозвілля для внутрішньо переміщених осіб тощо.

Додатково, існує проблема психологічної адаптації до нових умов життя та психологічного стану переселенців. Навіть при вирішенні основних соціальних проблем, ця адаптація може тривати довго і впливати на самопочуття, поведінку, спілкування та взаємини переселенців. Це вимагає професійного підходу для вирішення психологічних труднощів, оскільки психологічна травма діагностується у всіх вимушено переміщених осіб [10].

Соціально-правове забезпечення потреб внутрішньо переміщених осіб є актуальним і складним завданням для Української держави. Наразі не вдається знайти адекватного та повного вирішення цієї проблеми. Україна, ослаблена війною, незважаючи на всі зусилля, не може належним чином виконати власні програми із забезпечення внутрішньо переміщених осіб. За результатами соціологічного дослідження, у рамках якого Центром «Соціальний моніторинг» спільно з Українським інститутом соціальних досліджень імені О. Яременка були поставлені запитання, які можуть характеризувати ставлення респондентів до волонтерства та внутрішньо переміщених осіб, стає очевидним, що інститути, які мають забезпечувати права та свободи переселенців, поступово втрачають свою силу і вплив з часом.

Зважаючи на викладене, автор роботи пропонує кілька необхідних кроків на шляху до вирішення цієї ситуації. По-перше, варто привернути ще більшу увагу громадськості до питання забезпечення потреб переселенців. Активна реакція необхідна зараз, оскільки чим довше триває війна, тим складніше приймати рішення. Слід створити оперативні групи, які шукатимуть можливі шляхи вирішення і гарантуватимуть довголіття та ефективність майбутніх. По-друге, є потреба у створенні оперативного штабу, що безпосередньо займатиметься питаннями внутрішньо

переміщених осіб. Відсутність кваліфікованих співробітників у компетентних органах лише уповільнює процес вирішення конфлікту. По-третє, питання внутрішньо переміщених осіб стає актуальним через призму війни, завершення якої може бути тривалим. Тому реформи у цій сфері мають проводитися у взаємозв'язку з поступовим регулюванням воєнних дій між Україною та Російською Федерацією.

Сконцентрувавши увагу на цій проблемі, Україна, за підтримки демократичного світового суспільства, може вирішити всі питання, пов'язані з ефективністю та надійністю функціонування державних і недержавних інститутів, які призначені для захисту прав та свобод внутрішньо переміщених осіб. Проте основна проблема все ж таким полягає не в нестачі кваліфікованих кадрів, а в тому, що треба популяризувати діяльність громадських організацій серед населення, вчитися залучати необхідні ресурси, взаємодіяти між собою та з державними організаціями.

2.2 Приклади діяльності недержавних організацій щодо підтримки ВПО в Україні

Поява внутрішньо переміщених осіб стала викликом для України, її соціальної політики, системи соціальних служб та соціальних працівників. Існуюча система соціальної підтримки не передбачала роботи з такою групою клієнтів, а фахівці не мали необхідної підготовки та методологічного інструментарію для ефективної роботи з цією аудиторією.

Громадські організації, активісти та волонтери першими взяли на себе відповідальність за реагування на виклики, що виникли внаслідок війни. Вони надавали допомогу військовим, організовували пошук та налагоджували логістику, надавали підтримку людям, які шукали притулок у

громаді з метою забезпечення безпеки, збирали гуманітарну допомогу та здійснювали інші види допомоги.

Для успішної роботи недержавних організацій важливо встановлення ефективного зв'язку не лише з органами місцевого самоврядування, але й з внутрішньо переміщеними особами. Серед них багато людей, які мають досвід активної участі в житті своїх громад. Після переміщення вони можуть розпочати волонтерську діяльність, надавати допомогу новоприбулим особам, співпрацювати з громадськими організаціями та запроваджувати ініціативи для поліпшення якості життя громади та її мешканців.

Координаторка БФ «Рокада» у Рівненській області Вікторія Костюк визначає ключові аспекти, які допоможуть громадській організації стати центром волонтерської роботи [19]:

- 1) ефективний канал комунікації для об'єднання людей
- 2) розробка привабливого переліку пропозицій активностей для тих, хто готовий вкладати свій час та енергію
- 3) координація всіх аспектів роботи
- 4) наявність зворотного зв'язку, що мотивує продовжувати діяльність
- 5) спрямованість на конкретну сферу або напрямок
- 6) аналіз та визначення цільової аудиторії
- 7) збереження ефективного командного зв'язку для забезпечення спільної діяльності.

Під час воєнного конфлікту на сході України спостерігалось значне зростання активності у створенні громадських організацій. Це пов'язано з тим, що офіційно зареєстровані організації мають переваги, зокрема отримують більше довіри та підтримки від міжнародних донорів. Громадські організації, які вже мають досвід у проєктній діяльності та залученні коштів, використовують це для розширення можливостей надання допомоги у різних сферах під час воєнного стану.

Громадські організації відіграють надзвичайно важливу роль у інтеграції людського потенціалу під час кризових ситуацій. Вони не лише забезпечують людей першою допомогою, але й надають емоційну та психологічну підтримку, а також місце для реалізації ідей. Досягнення перемоги та відбудова країни після війни вимагають активної участі громадського сектору. Гнучкість, досвід та вміння налагоджувати діалог між громадою та владою, а також швидка реакція на потреби людей – це важливі якості громадських організацій, які стають невід’ємною частиною життя в складні часи.

У статутах недержавних громадських організацій зазвичай визначено основні види їх діяльності, такі як представлення інтересів і допомога своїм членам або благодійна діяльність. Проте найпоширенішими видами діяльності вітчизняних недержавних громадських організацій є захист прав та інтересів окремих соціальних груп людей, лобіювання, проведення тренінгів та надання консультацій, просвіта та поширення інформації для населення, вирішення соціальних питань та освітня діяльність [7, с. 162].

Однак у діяльності недержавних громадських організацій присутні й певні недоліки [15, с. 90–92]:

- незважаючи на постійне збільшення кількості громадських організацій в Україні, відсутні базові передумови для стабільного розширення їхньої діяльності в суспільстві, організаційне утворення прогресує повільно;
- непрозорість щодо річних звітів про діяльність недержавних громадських організацій;
- нестабільність роботи через майже повну відсутність інфраструктури;
- пониження поняття громадської організації через дії деяких псевдоорганізацій, які використовують назву «об’єднання громадян», але

фактично працюють як приватні комерційні підприємства, намагаючись уникнути сплати податків;

- створення громадських організацій для задоволення особистих інтересів, які насправді мають незначну важливість.

Недержавні організації (НДО) зазвичай відіграють ключову роль у наданні підтримки внутрішньо переміщеним особам (ВПО). Далі наведено деякі напрями діяльності НДО щодо підтримки ВПО:

1. Надання гуманітарної допомоги – НДО можуть забезпечувати внутрішньо переміщених осіб їжею, водою, одягом, а також необхідними гігієнічними товарами та медичною допомогою.

2. Психосоціальна підтримка – НДО можуть надавати психологічну та психосоціальну підтримку ВПО, які стикаються з травмами, стресом та іншими психологічними проблемами внаслідок конфліктів, воєнних дій чи катастроф.

3. Правова допомога та захист прав – НДО можуть надавати юридичну консультацію та допомагати ВПО у захисті їх прав, зокрема щодо отримання доступу до освіти, медичних послуг, працевлаштування тощо.

4. Відновлення житла та інфраструктури – деякі НДО можуть здійснювати проекти з відновлення житла та інфраструктури для ВПО, які втратили свої домівки або були вимушені покинути свої рідні місця через конфлікти, воєнні дії, природні катастрофи або інші негаразди.

5. Розвиток спільноти та вироблення навичок – НДО можуть проводити програми з розвитку спільноти та тренінги з робочих навичок, що допомагають ВПО знаходити нові можливості для заробітку та інтеграції в новому місці проживання.

6. Адвокація та вплив на політику – НДО можуть виступати за права ВПО перед урядовими органами та міжнародними організаціями, а також допомагати у формуванні політики, спрямованої на покращення умов для ВПО.

Ці приклади відображають лише деякі аспекти роботи недержавних організацій щодо підтримки внутрішньо переміщених осіб. Вони можуть реалізовувати різноманітні програми та проекти, спрямовані на покращення життя внутрішньо переміщених осіб та сприяння їхній соціальній інтеграції.

Далі наведено кілька прикладів недержавних організацій в Україні, що активно допомагають внутрішньо переміщеним особам (ВПО):

1) Міжнародний комітет Червоного Хреста (МКЧХ) – МКЧХ в Україні активно працює з ВПО, надаючи їм гуманітарну допомогу, медичну асистенцію та підтримку.

2) «Харківська батьківщина» – ця організація займається допомогою внутрішньо переміщеним особам в Харкові та області, надаючи житло, їжу, медичну допомогу та інші необхідні ресурси.

3) «Правова допомога в період війни» – ця організація надає правову допомогу ВПО, допомагаючи їм з отриманням документів, захистом в судах та рішенням інших юридичних питань.

4) «Медики без кордонів» – ця міжнародна неприбуткова організація надає медичну допомогу ВПО та населенню, яке постраждало від воєнних дій, у різних регіонах України.

5) «Карітас України» – ця католицька громадська організація надає допомогу ВПО, включаючи житло, продовольчу допомогу, медичну асистенцію та психологічну підтримку.

Це лише декілька з численних недержавних організацій в Україні, які активно працюють над наданням допомоги внутрішньо переміщеним особам. В Україні існує багато інших волонтерських та благодійних організацій, які також залучені до цієї важливої справи.

Окрім цього, релігійні організації відіграють важливу роль у наданні допомоги ВПО в Україні. Вони забезпечують різноманітну підтримку, включаючи гуманітарну, психологічну, матеріальну допомогу, ліки та матеріали для ремонту життя. Близько 60% переселенців потребують

грошової підтримки, що свідчить про значний рівень фінансової вразливості [12].

До основних релігійних організацій, які активно допомагають ВПО, варто віднести наступні [3, 34]:

1. Православна Церква України (ПЦУ) та Українська Греко-Католицька Церква (УГКЦ) – ці церкви мають широку мережу парафій і активно надають допомогу, включаючи гуманітарні пакети, притулок та духовну підтримку. ПЦУ та УГКЦ організують збори коштів та гуманітарних вантажів для постраждалих регіонів.

2. Римо-Католицька Церква в Україні – активно залучена до надання гуманітарної допомоги, включаючи продукти харчування, одяг, ліки, та тимчасове житло для ВПО. Вона співпрацює з міжнародними католицькими благодійними організаціями для забезпечення ресурсів, включаючи фінансових.

3. Міжнародні релігійні організації – такі як УВКБ ООН, Міжнародна організація з міграції (МОМ), та Червоний Хрест, надають значну підтримку ВПО в Україні, часто співпрацюючи з місцевими релігійними організаціями для розподілу допомоги та забезпечення базових потреб.

Дослідження, проведене Центром Разумкова, показало, що позитивне сприйняття ролі Церкви в суспільстві значно зросло під час війни, досягнувши 59% у 2022 році. Це свідчить про важливість соціального служіння релігійних організацій у цей складний період [3]. Таким чином, релігійні організації в Україні здійснюють важливу роботу з підтримки ВПО, забезпечуючи не лише матеріальну допомогу, але й духовну підтримку, що сприяє соціальній стабільності та інтеграції переміщених осіб у нові громади.

Виклики, які виникають у зв'язку з появою вимушено переміщених осіб, підкреслюють необхідність покращення підготовки соціальних працівників. Це означає навчання їх навичкам активізації клієнтів і використання технік, спрямованих на досягнення конкретних завдань,

розвиток вмінь будувати довірливі стосунки з клієнтами, а також уміння розрізняти ситуації, де необхідно застосовувати директивні або недирективні підходи. З іншого боку, соціальні працівники також повинні володіти стратегіями і тактиками розвитку громад, формування їх соціального капіталу та здатністю до самоактивізації. Це включає залучення ресурсів громади, формування команд волонтерів та інші аспекти.

Висновки до розділу 2

Міжнародний досвід підтверджує, що в роботі з ВПО застосовуються як тимчасові, так і довгострокові стратегії втручання. До тимчасових стратегій відносяться кризове втручання та аутріч-робота, спрямована на розв'язання конкретних завдань у рамках соціальної роботи. Ці підходи спрямовані на вирішення негайних потреб та викликів, з якими стикаються внутрішньо переміщені особи. Довгострокові стратегії втручання спрямовані на використання системно-екологічної моделі соціальної роботи та на розвиток громад. Ці стратегії спрямовані на побудову стійких, тривалих рішень, сприяють вирішенню проблем, що виникають внаслідок вимушеного переміщення, та підтримку самостійності та самовизначення ВПО. Такий різноманітний підхід дозволяє враховувати різноманітні потреби та ситуації, з якими стикаються внутрішньо переміщені особи, та надає можливість ефективно втручатися на різних етапах їхнього життя.

Поява внутрішньо переміщених осіб у нашій країні викликала ряд проблем, пов'язаних з неготовністю державних соціальних служб до роботи з новими групами клієнтів та управлінською системою, що зумовило неефективність у багатьох випадках. Також була виявлена недостатня професійна компетентність соціальних працівників, особливо щодо

проведення мобільних інтервенцій. З цих причин дуже важливо враховувати міжнародний досвід при плануванні програм для внутрішньо переміщених осіб в Україні.

Іншими словами, сфера діяльності недержавних громадських організацій потребує покращень, оскільки продовжують існувати проблеми з реалізацією їх завдань щодо захисту прав та інтересів населення через різні негативні чинники, такі як обмеженість фінансових ресурсів, комерціалізація, а також відсутність масової підтримки. Проте важливим є те, що недержавні громадські організації зростають як кількісно, так і якісно. Також слід зазначити, що сучасні форми діяльності цих організацій мають широкий спектр застосування, що вимагає подальшої систематизації для більш ефективного використання.

РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ РЕСУРСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА КООРДИНАЦІЯ ВЗАЄМОДІЇ НЕДЕРЖАВНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ВИРІШЕННІ ПРОБЛЕМ ВПО

3.1 Потреби та проблеми недержавних організацій в умовах війни

Актуальність дослідження. Під час війни, коли традиційні механізми державного управління та соціального обслуговування можуть бути порушені або неефективні, недержавні організації часто стають ключовими у вирішенні нагальних проблем населення. Це стосується допомоги постраждалим, підтримки переселенців, надання медичної чи психологічної допомоги та інших аспектів. Недержавні організації відіграють провідну роль у вирішенні викликів війни та повоєнного відновлення. Їхня гнучкість, вміння швидко мобілізувати ресурси та глибоке розуміння місцевих умов роблять їх важливими учасниками відбудови країни.

Об'єкт дослідження: недержавні організації.

Предмет дослідження: напрями та проблеми діяльності недержавних організацій в умовах війни щодо підтримки ВПО.

Мета дослідження: оцінити потреби та проблем недержавних організацій в умовах війни щодо підтримки ВПО, а також роль та місце недержавних організацій у процесі відбудови країни.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати особливості поточного стану недержавних організацій в умовах війни щодо підтримки ВПО.
2. З'ясувати проблеми та потреби недержавних організацій щодо підтримки ВПО.
3. Визначити роль недержавних організацій у відбудові країни у повоєнний час, надаючи підтримку ВПО.

Метод дослідження:

1. Вторинний аналіз результатів незалежного соціологічного опитування недержавних організацій, яке було проведене в 2023 році компанією 4Servic у межах проєкту «Фенікс» [26].

2. Аналіз діяльності благодійної організації в м. Одеса «Добрий Самарянин» (аналіз звітності, інтерв'ю керівника організації) [1].

Під час проведення соціологічного дослідження було опитано 601 респондента. Загальний аналіз відповідей свідчить, що переважна більшість респондентів (96%) представляють громадські організації. Лише 4% належать до благодійних організацій. Інші форми організацій не були представлені, що відповідає цілям дослідження. Більшість опитаних належать до вікових категорій 30-49 років (56% загалом) і 50 років і старші (35%). 18% опитаних працюють в організації менше року, тоді як 21% мають досвід роботи в організації 10 років або більше. Це свідчить про те, що в організаціях переважно працюють досвідчені співробітники.

Більшість респондентів проживають у західному (38%) та північному (29%) регіонах, тоді як найменше опитаних зі сходу країни (8%). Ці дані вказують на географічне розташування активних недержавних організацій та/або на те, де ці організації найбільш помітні. 70% опитаних зазначили, що особисто не переїжджали через вторгнення. Водночас 18% перемістилися за межі своєї області, а 8% виїхали за межі країни. Це свідчить про значний вплив війни на життя багатьох людей, зокрема представників недержавних організацій.

В умовах війни основними сферами діяльності організацій, які працюють з внутрішньо переміщеними особами (ВПО), є надання гуманітарної допомоги та організація волонтерської діяльності, що становить 41% зусиль. Крім того, організації проводять навчальні заходи та консультування (39%), а також забезпечують соціальний супровід (32%). Новостворені організації, засновані в 2022-2023 роках, активно займаються

гуманітарною допомогою, волонтерською діяльністю, а також проведенням тренінгів і консультацій (по 43% у кожній категорії).

Серед організацій, що перемістилися через повномасштабне вторгнення, частка тих, що надають гуманітарну допомогу та займаються волонтерською діяльністю, становить 53%, у порівнянні з 39% серед тих, які не переміщувалися. У східному регіоні частка організацій, що займаються гуманітарною допомогою, вища (54%), ніж в інших регіонах. У західному регіоні спостерігається більший акцент на наданні соціальних послуг (36%) та волонтерській діяльності (37%).

З початку повномасштабного вторгнення 52% недержавних організацій реалізували до 20 проєктів, пов'язаних з підтримкою ВПО. На момент опитування 55% опитаних організацій мали до двох діючих проєктів, 24% мали три-п'ять проєктів, а ще 9% вели шість-десять проєктів. Також існує скептицизм щодо грантової системи: деякі недержавні організації (9%) вважають, що отримати грант прозоро неможливо, що свідчить про певний рівень недовіри до системи. Причини відмов у грантах різноманітні, включаючи недосконалість проєктів, технічні невідповідності тощо.

Недержавні організації активно використовують гібридні форми роботи, поєднуючи дистанційну роботу і роботу в офісі. Також вони все частіше залучаються до роботи «в полях», що включає в себе активну участь в міжнародних організаціях за кордоном. Це свідчить про адаптацію організацій до нових умов і можливостей, що виникають у змінному соціально-політичному середовищі.

Більшість організацій не мають фандрейзингового плану або положення про моніторинг і оцінювання. Незважаючи на важливість комунікації, більше половини організацій також не мають комунікаційного плану. Це може вказувати на потребу вдосконалення стратегічного планування і системи управління недержавними організаціями, щоб ефективніше виконувати їхні завдання і досягати поставлених цілей.

Більшість організацій стикаються з дефіцитом спеціалізованих професійних позицій, зокрема спеціалістів з розроблення стратегії, закупівель та інших. Це може ускладнювати здійснення ефективних програм та проєктів для ВПО, а також спричиняти перешкоди в досягненні поставлених цілей. Щоб вирішити цю проблему, організаціям може бути корисно розвивати стратегії пошуку та збереження талановитих спеціалістів, а також залучати зовнішніх консультантів та експертів за потреби.

33% організацій взагалі не мають волонтерів, тоді як 19% мають від 1 до 5 волонтерів. Можливо, деякі організації не потребують волонтерської допомоги або не бачать необхідності в її залученні до своєї діяльності. Загалом ситуація показує, що стратегія залучення і використання волонтерів може значно відрізнятися в різних організаціях залежно від їх потреб, масштабу, цілей та ресурсів.

Фінансування є ключовою проблемою для багатьох організацій. Багато хто вважає, що головною внутрішньою проблемою є брак коштів, а також відзначають значну проблему у відсутності зовнішнього фінансування. Звучить так, ніби для багатьох організацій відчуття ізоляції або недостатньої підтримки з боку інших інституцій та установ стає значущою проблемою. Це можна помітити у відповідях, де згадується низький рівень підтримки з місцевої влади та бізнесу, а також у вказівках на недостатню комунікацію з іншими недержавними організаціями. Такі відчуття можуть ускладнювати роботу організацій та впливати на їх здатність досягати своїх цілей.

Ще однією значущою проблемою, з якою стикаються організації, є емоційне вигорання. Це підкреслює важливість психологічної підтримки. Аналіз відповідей респондентів стосовно додаткової підтримки дозволяє виділити кілька важливих аспектів: підтримка у сфері грантів, матеріально-технічна підтримка, фінансова підтримка, навчання та розвиток, потреба в консультаціях з управління ризиками, потреба в освіті та навчанні.

За даними можна побачити, що оцінки рівня взаємодії з місцевою владою варіюються: хоча 28% респондентів вважають, що є потенціал для

співпраці з владою, 26% відчувають, що влада не підтримує громадські організації. У взаємодії з іншими інституціями, такими як засоби масової інформації, громада та інші недержавні організації, більшість респондентів вказують на помірний або високий рівень співпраці. Проте, щодо взаємодії з органами місцевого самоврядування та урядовими структурами, існує певний дисбаланс, з невеликим переважанням у бік помірною або низького рівня взаємодії. Це свідчить про те, що деякі організації можуть стикатися з труднощами у взаємодії з місцевою владою та урядовими структурами, в той час як інші вважають, що мають можливості для співпраці з різними інституціями.

Є і позитивні дані, що свідчать про велике бажання респондентів брати участь у процесі відбудови країни чи громади. Для більшості з них (81%) актуальна участь у програмах та проєктах з розвитку інституційної спроможності, які фінансуються міжнародними організаціями. Це свідчить про готовність залучати зовнішні ресурси та експертизу для сприяння розвитку та покращення умов у країні або громаді. У контексті війни в Україні недержавні організації (НДО) відіграють критично важливу роль у відбудові та підтримці соціальної тканини країни. Їхню діяльність, потреби та проблеми мають бути відповідно враховані при розробці стратегій відбудови після війни.

Згідно з узагальненими даними якісного дослідження, щодо напрямів співпраці з владою, іншими НДО та бізнесом у майбутньому, вказується на роль НДО як буфера між населенням деокупованих територій та владою. Ця взаємодія передбачає забезпечення НДО каналами для відкритого та конструктивного діалогу між населенням деокупованих територій та владою, а також організацію різноманітних програм підтримки. Ці програми можуть бути спрямовані на психологічну допомогу, соціальну адаптацію, економічну інтеграцію та інші напрямки, пов'язані з ВПО, сприяючи відновленню та стабілізації населення на територіях, постраждалих від конфлікту.

Окрім цього, автор роботи мав змогу поспілкуватися з керівницею благодійної організації в м. Одеса «Добрий Самарянин» Наталією Тереховою, яка розповіла про діяльність цього фонду. За її словами: «Разом із благодійниками та партнерами вже 30 років підтримуємо тих, хто потребує допомоги. Ми щоденно добрими справами наближаємо нашу перемогу, розвиваємо волонтерський рух, допомагаємо ветеранам, постраждалим від стихійних лих, внутрішньо переміщеним особам, сім'ям у кризових ситуаціях, літнім та самотнім людям за межею бідності, дітям у школах-інтернатах Одеської області, дітям з інвалідністю та літнім людям у будинках милосердя Одеської області, а також організуємо культурно-просвітницькі проекти і залучаємо людей до благодійної діяльності».

Наразі у фонді активно діють п'ять благодійних проєктів [1]:

- 1) «Збери добрий подарунок» (акція зі збору подарунків для сиріт, вихованців дитячих будинків, дітей з малозабезпечених сімей, дітей зі статусом ВПО);
- 2) #ДобрийГість (щомісячна адресна допомога продуктами наборами для літніх людей у місті Одеса);
- 3) «Пасхальна реконструкція» (реконструкція Біблійних подій останніх днів життя Ісуса Христа);
- 4) проєкт «Друге життя ваших речей» (акція зі збору іграшок, дитячого та дорослого одягу, а також предметів побуту для нужденних);
- 5) «Особливі діти» (всебічна підтримка сімей з інклюзивними дітьми).

Благодійний фонд «Добрий Самарянин» має багато партнерів, серед яких є наступні: Одеська Народна Церква, Християнська молодіжна спільнота, Акварель, Карітас України, мережа АЗК «ОККО», Одеський дельфінарій «Немо» та інші.

Разом із пікніками, кемпами, таборами та спілкуваннями, молодь Одеської Народної Церкви та фонду «Добрий Самарянин» активно залучаються до просвітницьких проєктів та надання допомоги потребуючим,

привертаючи все більше людей до благодійності. Щотижня молоді добровольці готують та розносять по будинках продуктові набори для літніх людей, не лише надаючи їм матеріальну допомогу, але й віддаючи їм свою увагу та підтримку в побутових потребах. Також молодь активно долучається до сортування одягу та взуття на сортувальній станції, що дозволяє регулярно поповнювати запаси цих речей для тих, хто їх потребує. Не менш важливо відзначити, що кожен великий благодійний захід проводиться з активною участю дітей та молоді. Благодійні форуми, акції та свята для дітей з інвалідністю, сиріт чи ВПО, разом з іншими ініціативами, завжди підтримуються молодими благодійниками.

Пані Наталія зазначила, що у квітні 2014 року вони з ініціативи створили Штаб екстреного реагування для надання допомоги переселенцям. Щотижня Фонд приймав до 50 осіб з Донецької та Луганської областей. Незабаром дитячий оздоровчий табір у селі Маяки Одеської області перетворився на місце проживання для внутрішньо переміщених осіб. Вони організували зустрічі на вокзалі, сформували команду та структуру і створили Кібуц «Добрий Самарянин». Пізніше керівництво Фонду прийняло рішення про організацію господарства: пасіку, вівчарство, свиноферму, теплицю та корівник. Все це в мініатюрних масштабах для забезпечення харчування людей, які пережили трагедію. З 2014 по 2024 рік благодійна організація допомогла вже до 3000 осіб, які проживали у них від декількох днів до кількох років.

З початком повномасштабного вторгнення було відкрито міський гуманітарний штаб на базі Фонду. За час його роботи було надано допомогу 132 731 людині, зокрема ВПО – 39 759 осіб. Внутрішньо переміщеним особам надається гігієна, ковдри, продукти харчування та медикаменти. Для підлітків-переселенців була відкрита ШКОЛА ПРОФЕСІЙ, в якій навчається 52 дітей у віці від 10 до 17 років. Футболісти, кулінари, майстри манікюру, барбери і навіть теслярі отримують навички та ремесла на благодійній основі, взаємодіють один з одним і здобувають необхідну професійну

кваліфікацію. За час війни вони передали ліки людям (включаючи міста та села в окупації) на суму 1 455 090 гривень. Однак найбільша цінність фонду – це люди. З 2014 року більше 1500 волонтерів долучилися до організації, близько 120 з них працюють на постійній основі. Кожного дня 41 соціальний працівник допомагає волонтерам у їхній роботі.

Щодня з 2014 року у рамках проєкту «Добрий Гість» волонтери фонду доставляють продуктові набори та душевну підтримку людям похилого віку. За цей період вони відвідали 5640 осіб, допомагаючи їм з продуктами та надаючи необхідну підтримку. Також проводяться значні соціальні проєкти. «Великодня Реконструкція» стала однією з найбільш вагомих подій у місті Одесі і була відзначена нагородою від Міністра Культури України за внесок Фонду в культурне життя міста. «Особливий день для особливих дітей» – це захід, призначений для дітей з інвалідністю. Протягом років проведення вони надали підтримку та створили спільноту з 457 дітей з інвалідністю в Одесі та їхніх батьків.

Після приїзду переселенців у 2014 році було запущено проєкт «Друге Життя Ваших Речей», який і досі надає допомогу людям у вигляді одягу, ковдр, взуття, візків та інших необхідних предметів. Протягом цих років проєкт не лише виконував благодійну місію, але й сприяв екології. Близько 80 морських контейнерів одягу – приблизно стільки текстилю вони передали людям за цей час. Якби цей одяг не був використаний повторно, він міг би стати сміттєвими полями, розміром із 6 футбольних полів, вкритих одягом.

Наостанок варто зазначити, що цей проєкт поширився на шість міст України. Протягом літнього періоду 2022 року в Дитячому літньому ХАБі вдалося оздоровити, надати духовну та психологічну підтримку, наздогнати шкільну програму та прийняти 102 дитини, з яких 60 – це діти з вимушено переміщених сімей. Вже 21 рік на базі Фонду діє школа-садок «Творення особистості», в якій з початку 2022/2023 навчального року діти військових, соціальних працівників та вимушених переселенців мають можливість отримувати освітню стипендію (39 дітей). Від Одеси до Харкова було

встановлено 20 пунктів незламності. Крім заряджання гаджетів та харчування, що надається на кожному пункті, особлива увага приділяється посттравматичному стану людини, надається психологічна допомога. У 56 філіях Фонду працюють гуманітарні штаби. В Одеській області було роздано продуктів харчування на суму 1221,72 тонн, а в Миколаївській – на суму 1262,3 тонн [1].

3.2 Рекомендації щодо роботи недержавних організацій у вирішенні проблем ВПО в Україні

Нижче наведені рекомендації щодо роботи недержавних організацій у вирішенні проблем ВПО в Україні:

1. Забезпечення базових потреб
 - житло і притулок: організація тимчасового житла для ВПО, забезпечення гуманітарної допомоги (теплий одяг, постільна білизна, харчові продукти);
 - медицина: надання доступу до медичних послуг, включаючи психічне здоров'я та психологічну підтримку;
 - освіта: забезпечення доступу до освіти для дітей ВПО, підтримка дистанційного навчання, надання навчальних матеріалів.
2. Інформаційна підтримка
 - консультації: інформування ВПО про їхні права, можливості отримання допомоги та послуг, які надають державні та недержавні організації;
 - юридична допомога: організація безкоштовних юридичних консультацій, допомога у відновленні документів, консультації щодо соціальних виплат та компенсацій.
3. Психологічна та соціальна підтримка

- психологічна допомога: надання психосоціальної підтримки для подолання стресу і травматичних переживань, організація груп підтримки;

- соціальна інтеграція: організація заходів для інтеграції ВПО у місцеві громади, підтримка культурних та спортивних заходів.

4. Економічна підтримка та працевлаштування

- навчання та перекваліфікація: проведення тренінгів, курсів з підвищення кваліфікації, навчання новим професіям;

- підтримка підприємництва: надання мікрокредитів, грантів на відкриття власного бізнесу, консультування з питань підприємницької діяльності.

5. Адвокація та захист прав

- лобіювання інтересів ВПО: активна співпраця з органами влади для розробки та впровадження законодавства, що захищає права ВПО;

- моніторинг порушень прав: систематичний збір інформації про порушення прав ВПО, інформування про ці порушення міжнародні організації та ЗМІ.

6. Співпраця з державними та міжнародними організаціями

- координація діяльності: партнерство з державними установами, міжнародними організаціями та іншими НДО для синергії зусиль і забезпечення комплексної допомоги;

- фінансова підтримка: залучення міжнародного фінансування, написання грантів, проведення фандрайзингових кампаній.

7. Використання сучасних технологій

- діджиталізація послуг: впровадження цифрових платформ для обліку, моніторингу та надання допомоги ВПО;

- комунікація: використання соціальних мереж та інших онлайн-ресурсів для поширення інформації та комунікації з ВПО.

8. Підвищення обізнаності громадськості

- інформаційні кампанії: проведення кампаній для підвищення обізнаності громадськості про проблеми ВПО, зокрема через ЗМІ та соціальні мережі;
- освітні заходи: організація семінарів, тренінгів та воркшопів для місцевого населення з метою формування толерантного ставлення до ВПО.

У такому випадку, для ефективного вирішення проблем ВПО в Україні, недержавним організаціям необхідно застосовувати комплексний підхід, що включає надання безпосередньої допомоги, підтримку інтеграції ВПО у нові громади, захист їх прав та адвокацію, а також співпрацю з державними та міжнародними партнерами. Важливим є також використання сучасних технологій та проведення інформаційних кампаній для підвищення обізнаності суспільства.

Окрім цього, автором даної бакалаврської роботи було розроблено тренінг за назвою «Стратегії та практики недержавних організацій у вирішенні проблем внутрішньо переміщених осіб в Україні».

Мета тренінгу – підвищити рівень обізнаності та сформувати навички учасників з питань роботи з внутрішньо переміщеними особами в Україні через активне використання стратегій та практик недержавних організацій.

Завдання тренінгу:

1. Надати учасникам уявлення про сучасну ситуацію з внутрішньо переміщеними особами в Україні, включаючи основні виклики та проблеми, з якими вони стикаються.
2. Представити стратегії та методи, що використовуються недержавними організаціями для допомоги внутрішньо переміщеним особам, зокрема в областях життєвого забезпечення, психосоціальної підтримки та правового захисту.
3. Забезпечити можливість обміну досвідом та ідеями між учасниками тренінгу для покращення їхньої роботи з внутрішньо переміщеними особами.

4. Розвинути навички прийняття рішень у складних ситуаціях, сформувати навички у динамічному та захопливому форматі, а також навички конфліктного менеджменту.

Головною частиною учасників будуть працівники та волонтери недержавних організацій, які активно займаються роботою з внутрішньо переміщеними особами в Україні. Вони можуть мати різний рівень досвіду – від новачків до досвідчених фахівців. Також можуть бути залучені громадські активісти, представники місцевого самоврядування та інші зацікавлені сторони.

Для роботи з визначеною групою учасників доречно використовувати такі методи навчання і прийоми роботи з групою:

1) групова робота / групові обговорення (формування груп для обговорення та розв'язання конкретних завдань дозволить учасникам взаємодіяти між собою, обмінюватися досвідом та знаннями, а також розглядати питання з різних точок зору; учасники можуть бути розділені на малі групи для обговорення конкретних аспектів стратегій та практик недержавних організацій у вирішенні проблем внутрішньо переміщених осіб);

2) рольові ігри та симуляції конфліктних ситуацій (цей метод може допомогти учасникам розвинути навички конфліктного менеджменту та швидкої реакції на складні ситуації, які можуть виникати у роботі з внутрішньо переміщеними особами);

3) мозковий штурм (учасники можуть обмінюватися ідеями та пропонувати нові підходи до вирішення проблем);

4) проблемне навчання (робота з реальними кейсами та ситуаціями, що виникають у роботі з внутрішньо переміщеними особами, дозволить учасникам відчувати практичну сторону роботи та розвинути навички прийняття рішень у складних ситуаціях);

5) тренінгові ігри та симуляції (використання ігор та симуляцій, які відображають реальні ситуації роботи з внутрішньо переміщеними особами,

допоможе учасникам засвоїти нові знання та навички у динамічному та захопливому форматі);

б) експертні лекції та дискусії (лекції від експертів у галузі роботи з внутрішньо переміщеними особами, а також обговорення актуальних питань та тенденцій у цій сфері, дозволять учасникам отримати фундаментальні знання та оновлені погляди на проблему).

Комбінація цих методів дозволить створити ефективну та стимулюючу навчальну атмосферу, де учасники зможуть не лише отримати нові знання, а й застосувати їх у практичних ситуаціях. Таким чином, тренінг буде цікавим, пізнавальним та продуктивним для учасників.

Для активізації учасників тренінгу можна застосувати наступні структурні вправи:

1) кейс-стаді (аналіз конкретних реальних випадків (кейсів) роботи недержавних організацій з внутрішньо переміщеними особами дозволить учасникам вивчати конкретні приклади роботи та виділити ключові аспекти ефективних практик та допоможе їм зрозуміти, які стратегії та практики ефективні в реальних ситуаціях);

2) групові дискусії (проведення дискусій на тему різних підходів до вирішення проблем внутрішньо переміщених осіб);

3) творчі завдання (створення колективних проєктів чи планів дій для вирішення конкретних проблем).

Основні складові тренінгу «Стратегії та практики недержавних організацій у вирішенні проблем внутрішньо переміщених осіб в Україні» включають:

1. Вступну частину: самопрезентація тренера, а також вправи для знайомства з учасниками тренінгу, вправи на формування правил сумісної роботи (15 хвилин).

2. Лекційну частину: огляд сучасної ситуації з внутрішньо переміщеними особами в Україні, включаючи основні причини переміщення, масштаби проблеми та основні виклики, з якими стикаються ці особи та

організації, які їх підтримують. Представлення різноманітних стратегій та підходів, які використовуються недержавними організаціями для надання допомоги внутрішньо переміщеним особам. Це включає в себе аспекти життєвого забезпечення (харчування, проживання, медична допомога), психосоціальну підтримку та правовий захист (30 хвилин).

3. Практична частина: розгляд конкретних кейсів та сценаріїв роботи з внутрішньо переміщеними особами, включаючи обговорення найбільш ефективних підходів та стратегій у конкретних ситуаціях. Можливість для учасників обмінюватися власним досвідом роботи з внутрішньо переміщеними особами, а також проведення практичних вправ для закріплення отриманих знань та навичок (30 хвилин).

4. Заключна частина: розробка конкретного плану дій для учасників тренінгу з метою застосування отриманих знань та навичок у практичній діяльності, а також узагальнення основних висновків та рекомендацій (15 хвилин).

Ці складові взаємодоповнюються та спрямовані на підвищення обізнаності та практичних навичок учасників у роботі з внутрішньо переміщеними особами в Україні, сприяючи покращенню ефективності їхньої діяльності та підтримці цільової аудиторії.

До способів отримання зворотного зв'язку від учасників після завершення даного тренінгу можна віднести такі варіанти реалізації:

1. Анкетування

Після завершення тренінгу учасникам можна надіслати онлайн-анкету з питаннями, що стосуються їхнього досвіду, задоволеності тренінгом, корисності отриманої інформації та пропозицій щодо можливих покращень, тобто збір фідбеку від учасників стосовно корисності та ефективності тренінгу. Анкету можна скласти так, щоб зрозуміти, що саме було корисним і що може бути покращено.

2. Групове обговорення

Організувати онлайн- або офлайн-зустріч з учасниками тренінгу для групового обговорення їхнього досвіду. Це може бути фокус-група, де учасники можуть вільно висловлювати свої думки, ділитися враженнями та пропозиціями. Фасилітатор може вести обговорення, ставити питання та збирати відгуки.

3. Індивідуальні співбесіди

Запропонувати учасникам можливість провести індивідуальну співбесіду з фасилітатором або організатором тренінгу. Під час таких співбесід можна докладніше дізнатися про досвід учасників, їхні індивідуальні потреби та рекомендації.

4. Електронна пошта

Надіслати учасникам тренінгу листа з проханням поділитися своїм враженням від тренінгу, залишити відгук або надати будь-які інші коментарі. Збір відгуків через електронну пошту може бути зручним для тих, хто не готовий брати участь в обговоренні чи заповнювати анкети.

5. Онлайн-платформи

Створити онлайн-платформу або спеціальний розділ на вже існуючому веб-сайті, де учасники зможуть залишити свої відгуки, коментарі та пропозиції щодо тренінгу. Це може бути форум, коментарі на веб-сайті чи спеціальний розділ на платформі для навчання.

6. Соціальні мережі

Запросити учасників до спільноти або групи на платформах соціальних мереж, де вони зможуть ділитися своїм досвідом та зворотним зв'язком. Вони можуть публікувати свої враження, ставити питання та спілкуватися з іншими учасниками та організаторами.

До моделей оцінки тренінгу можна ще віднести окремо:

7. Оцінку знань і розуміння, тобто тестування учасників на знання та розуміння стратегій і практик недержавних організацій у вирішенні проблем внутрішньо переміщених осіб.

8. Оцінку практичних навичок, а саме спостереження за учасниками під час виконання практичних завдань.

Наостанок варто додати, що незалежно від вибраного методу, важливо забезпечити анонімність для тих, хто цього бажає, щоб учасники мали можливість відкрито висловити свої думки та відчуття без обмежень. Крім того, важливо враховувати зібраний зворотний зв'язок при плануванні майбутніх тренінгів та поліпшенні програми навчання.

Висновки до розділу 3

Недержавні організації, які працюють з внутрішньо переміщеними особами, стикаються з численними викликами, зокрема: фінансові труднощі, логістичні проблеми, брак кваліфікованих кадрів, інформаційний вакуум, безпека. Для підвищення ефективності діяльності НДО у вирішенні проблем ВПО слід врахувати наступні рекомендації:

- 1) забезпечення базових потреб;
- 2) інформаційна підтримка;
- 3) психологічна та соціальна підтримка;
- 4) економічна підтримка;
- 5) адвокація та захист прав;
- 6) координація та співпраця;
- 7) використання сучасних технологій;
- 8) підвищення обізнаності громадськості.

Недержавні організації відіграють ключову роль у підтримці ВПО, проте стикаються із значними викликами, особливо в умовах війни. Забезпечення сталого фінансування, покращення координації між організаціями та з державними органами, а також активне використання сучасних технологій та інформаційних кампаній є критичними для

подолання цих викликів. Впровадження комплексного підходу до підтримки ВПО допоможе забезпечити їхні базові потреби, сприяти соціальній та економічній інтеграції, а також захистити їхні права.

ВИСНОВКИ

У висновках бакалаврської кваліфікаційної роботи про напрямки діяльності недержавних організацій щодо внутрішньо переміщених осіб в Україні варто зазначити, що були виконані всі завдання, а саме досліджено історію становлення недержавних організацій в Україні, проаналізовано проблеми та тенденції розвитку недержавних організацій в Україні, з'ясовано проблеми ВПО в Україні, наведено приклади діяльності недержавних організацій щодо підтримки ВПО в Україні, надані рекомендації щодо роботи недержавних організацій у вирішенні проблем ВПО в Україні, проаналізовано особливості поточного стану недержавних організацій в умовах війни щодо підтримки ВПО, а також визначено роль недержавних організацій в умовах війни щодо підтримки ВПО.

Роль недержавних організацій в управлінні кризовими ситуаціями та підтримці внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в Україні виявилася надзвичайно важливою та необхідною. Недержавні організації активно відгукуються на потреби ВПО, забезпечуючи їм гуманітарну допомогу, юридичну підтримку, медичні послуги та соціальну реабілітацію.

Зусилля недержавних організацій спрямовані на запобігання та врегулювання конфліктів, що призводять до внутрішнього переміщення населення. Вони активно працюють з регіональною та місцевою владою, а також іншими зацікавленими сторонами з метою забезпечення безпеки та захисту прав ВПО.

Недержавні організації відіграють ключову роль у забезпеченні реалізації прав людини та гуманітарних принципів в контексті внутрішнього переміщення. Їх діяльність спрямована на покращення умов життя, забезпечення доступу до освіти, медичної допомоги та житлових умов для ВПО. Окрім цього, недержавні організації забезпечують не лише

матеріальну, а й психологічну підтримку ВПО, сприяючи їхній соціальній адаптації та інтеграції в нове оточення.

Важливою є співпраця між державними та недержавними структурами у вирішенні проблем ВПО. Ця співпраця повинна базуватися на принципах взаємодії, відкритості та взаємної поваги. Таким чином, загальний висновок полягає в тому, що діяльність недержавних організацій в Україні відіграє критичну роль у підтримці внутрішньо переміщених осіб, сприяючи їхній соціальній та економічній інтеграції, а також забезпечуючи захист їхніх прав та гідне життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Благодійний фонд «Добрий Самарянин». URL: <https://www.good.od.ua/ru/> (дата звернення: 30.04.2024).
2. Верещук назвала кількість зареєстрованих і незареєстрованих переселенців в Україні. Укрінформ. 2023. 24 черв. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3727098-veresuk-nazvala-kilkist-zareestrovanih-i-nezareestrovanih-pereselenciv-v-ukraini.html> (дата звернення: 10.01.2024).
3. Війна і церква. Церковно-релігійна ситуація в Україні. 2022. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/viina-i-tserkva-tserkovnoreligiina-sytuatsiia-v-ukraini-2022r-lystopad-2022r> (дата звернення: 17.03.2024).
4. Вітковська І. М. Громадська організація: теоретичні основи визначення. *Габітус*. 2018. Вип. 6. С. 36–39.
5. Внутрішні вимушені переміщення: обсяги, проблеми та способи їх вирішення. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/vnutrishni-vymusheni-peremishchennya-obsyahy-problemy-ta-sposoby-yikh> (дата звернення: 09.01.2024).
6. Горемікіна Ю. В. Проблеми розвитку та реформування соціальних послуг в Україні. *Механізм регулювання економіки*. 2010. № 3. С. 161–168.
7. Горемкіна Ю. В. Проблеми розвитку недержавних організацій у сфері надання соціальних послуг. *Демографія та соціальна економіка*. 2009. № 1. С. 161–168.
8. Громадянське суспільство в 2018-му: нові виклики, нові завдання. Публічна дискусія до 25-річчя «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва». Київ, 6 березня 2018. URL:

<https://dif.org.ua/uploads/pdf/13963398165a9eef1b022177.77359526.pdf> (дата звернення: 09.02.2024).

9. Державна служба статистики України. Офіційний веб-портал. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 11.01.2024).

10. Експрес оцінка психол. становища дітей в Донецькій області. URL: https://www.unicef.org/ukraine/ukr/Rapid_Psychosocial_Assesment_of_Childr%20en_in_Donetsk_Oblast_ua.pdf (дата звернення: 13.01.2024).

11. Євдокимова І. А. Тенденції розвитку громадських організацій у сучасній Україні / І. А. Євдокимова, І. М. Вітковська. *Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна. Серія : Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи*, 2018. Вип. 41. С. 42–48. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhISD_2018_41_9 (дата звернення: 03.02.2024).

12. Кількість внутрішньо переміщених осіб в Україні знову зростає. 2022. 01 вер. URL: <https://ukraine.iom.int/uk/news/kilkist-vnutrishno-peremishchenykh-osib-v-ukrayini-znovu-zrostaye-dani-mom> (дата звернення: 03.03.2024).

13. Кількість українців та їх міграція за кордон через війну. Укрінформ. 2023. 22 жовт. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3732355-kilkist-ukrainsiv-ta-ih-migracia-za-kordon-cerez-vijnu.html> (дата звернення: 03.02.2024).

14. Кравченко Р., Кабаченко Н., Васильченко О. Розвиток недержавних організацій соціальної сфери. *Соціальна робота в Україні : перші кроки* / ред. В. Полтавець. Київ : КМ «Academia», 2000. с. 130–144.

15. Кравчук В. М. Громадські організації і держава: взаємовідносини в умовах формування громадянського суспільства в Україні (теоретико-правові аспекти): монографія. Тернопіль : ТзОВ «Терно-граф», 2011. 260 с.

16. Малиха М. І. До проблеми сутності поняття «внутрішньо переміщені особи»: державна політика та регіональна практика . *Грані*, 2015.

№ 8. С. 6–11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Grani_2015_8_3 (дата звернення: 31.10.2023).

17. Мельник І. П. Внутрішньо переміщені особи як об'єкт соціальної роботи. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 11 «Соціальна робота. Соціальна педагогіка»*, 2017. Вип. 23. С. 176–182. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_011_2017_23_32 (дата звернення: 02.11.2023).

18. Міністерство соціальної політики: внутрішньо переміщені особи. URL: <https://www.msp.gov.ua/timeline/Vnutrishno-peremishcheni-osobi.html> (дата звернення: 20.01.2024).

19. Місії громадських організацій під час війни: зміна напрямків, залучення міжнародної допомоги, інтеграція ВПО. URL: <https://www.prostir.ua/?news=misiji-hromadskyh-orhanizatsij-pid-chas-vijny-zmina-napryamkiv-zaluchennya-mizhnarodnoji-dopomohy-intehratsiya-vpo> (дата звернення: 31.01.2024).

20. Муромцева Ю. І. Внутрішньо переміщені особи в Україні та їх вплив на ринок праці регіону // Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Серія «Економіка». 2015. Вип. 15. С. 124–131. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkhnpu_eko_2015_15_14 (дата звернення: 31.10.2023).

21. НДО у зовнішньому середовищі: організаційні проблеми та можливості розвитку: аналітичний звіт за результатами комплексного дослідження, проведеного на замовлення Форуму НДО в Україні. Київ, 2018. 47 с. URL: http://www.ngoforum.org.ua/wp-content/uploads/2018/03/NGOF_NGOsanalysis.pdf (дата звернення: 30.01.2024).

22. Недержавні громадські організації: інформаційно-правове забезпечення діяльності : монографія / М. С. Цьвок. Львів, 2018. 221 с.

23. Недержавні організації юридичного спрямування як учасники публічного управління : монографія / А. О. Галай. Київ : КНТ, 2015. 403 с.
24. Непевний початок: відповідь Української держави на проблеми внутрішньо переміщених осіб. URL: [Ukrainian-Govt-Responses-to-Internal-Displacement-May-2015-ukr.pdf \(r2p.org.ua\)](https://www.r2p.org.ua/wp-content/uploads/2015/05/Ukrainian-Govt-Responses-to-Internal-Displacement-May-2015-ukr.pdf) (дата звернення: 20.01.2024).
25. Опитування громадської думки для оцінки змін в обізнаності громадян щодо громадських організацій та їхньої діяльності. Pact Inc., 2015-2018. URL: <https://dif.org.ua/uploads/pdf/11840830095b58982de29a54.07265026.pdf> (дата звернення: 03.02.2024).
26. Падалка Г., Бікла О., Білоскурський А. Потреби та проблеми організацій громадянського суспільства в умовах війни. Київ, 2023. 68 с. URL: [EU Phoenix Full-report Study-of-the-Ukrainian-civil-society.pdf](https://www.eu-phoenix.org/Portals/0/Full-report-Study-of-the-Ukrainian-civil-society.pdf) (дата звернення: 14.03.2024).
27. Посилення національного реагування на внутрішнє переміщення: керівництво з успішних практик в державах-членах Ради Європи / Ерін Муні; Проект Ради Європи «Посилення захисту прав людини внутрішньо переміщених осіб в Україні» в межах Плану дій Ради Європи для України на 2015–2017 рр. Харків. 2017. 118 с.
28. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України. Відомості Верховної Ради. 2015. № 1. Ст. 1.
29. Проценко О. О. «Внутрішньо переміщені особи» як категорія теоретизування та соціальної практики. *Грані*, 2018. Т. 21, № 4. С. 47–55. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Grani_2018_21_4_9 (дата звернення: 31.10.2023).
30. Рекомендації міжнародної науково-практичної конференції «Внутрішньо переміщені особи в Україні: реалії та можливості». *Український соціум*, 2015. № 1. С. 175–181. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Usoc_2015_1_17 (дата звернення: 31.10.2023).

31. Семигіна Т. В., Гусак Н. Є., Трухан С. О. Соціальна підтримка внутрішньо переміщених осіб. *Український соціум*, 2015. № 2. С. 65–72. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Usoc_2015_2_8 (дата звернення: 31.01.2024).
32. Сірант М. М. Біженці та внутрішньо переміщені особи: співвідношення понять. *Митна справа*, 2015. № 2 (2.2). С. 154–159. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ms_2015_2\(2\)](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ms_2015_2(2)) (дата звернення: 02.11.2023).
33. Сприяння реформі соціальних послуг в Україні. Контракт № CNTR 035289. Законодавчі та податкові аспекти діяльності недержавних організацій як постачальників соціальних послуг. Поліпшення умов участі недержавних організацій у соціальній економіці України. DFID.
34. Статистичні дані про релігійні організації: узагальнення за даними ЄДР. 20 жовтня 2022. URL: <https://dess.gov.ua/statistics-rel/> (дата звернення: 30.03.2023).
35. Степаненко В. П. Громадянське суспільство: дискурси і практики. Київ : Інститут соціології НАН України, 2015. 420 с.
36. Теоретико-методичні засади психолого-педагогічного супроводу виховання і розвитку дошкільників із родин учасників бойових дій і внутрішньо переміщених осіб : монографія / І. О. Луценко та ін. ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Переяслав : Домбровська Я. М., 2021. 265 с.
37. Тищенко Н. І., Піроцький Б. Ю. Внутрішньо переміщені особи в Україні як проблема сьогодення. *Молодий вчений*, 2014. № 10. С. 124–126. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2014_10\(13\)\(2\)_31](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2014_10(13)(2)_31) (дата звернення: 02.11.2023).
38. Тимофєєва М. І. Внутрішньо переміщені особи: особливості соціально-економічного статусу. *Управління розвитком*, 2018. № 2. С. 126–131. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uproz_2018_2_21 (дата звернення: 02.11.2023).
39. Трубавіна І. М. Проблеми внутрішньо переміщених осіб в Україні як основа соціально-педагогічної роботи з ними. *Педагогічні науки:*

теорія, історія, інноваційні технології, 2015. № 8. С. 434–446. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pednauk_2015_8_53 (дата звернення: 03.02.2024).

40. Україна – звіт про внутрішнє переміщення в Україні: опитування загального населення раунд 12. 2023. 16-23 січня. URL: <https://dtm.iom.int/reports/ukraine-zvit-pro-vnutrishne-peremischennya-v-ukraini-opituvannya-zagalnogo-naselennya-0> (дата звернення: 13.01.2024).

41. Цьвок М. Про діяльність недержавних громадських організацій в Україні / Мар'яна Цьвок. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Юридичні науки : збірник наукових праць*. Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2017. № 876. С. 211–218.